

*mert benne élsz. S mi volt, avagy lesz,
számodra semmit sem jelent,
és dünnögöd a bölcs igéket
míg bandukolsz a sír felé,
múltat, jövőt kibír az ember,
csak a jelenbe hal belé.*

CHILEI KÖZJÁTÉK

Irta: REMENYIK ZSIGMOND

Önálló részlet szerző Dögvész és kaland című kora tavasszal megjelenő új könyvéből.

Lassan jött ez a felismerés és hosszú éjszakák után jutottam csak el a megundorodáshoz. Már szökdösnöm kellett hitelbe vett szállásaimról, hosszú kötélén eresztgetve le megfogyatkozott holmimat, apránként lopkodva el szállásaimról hitvány, de mégis nélkülözhetetlen eszközeimet, a nők is neszét vették félrevezettségüknek, egymásután tagadva meg további támogatásaikat. Éppen egy idős hölgy vendégszeretetét élveztem ekkoriban, tele csömörrel és utálattal minden eféle dolog iránt, amidőn egy bizonyos Schilling nevezetű fiatal óráslegénnyel megismerkedtem, aki egy kocsmába, mint zongoristát beprotezált. A Bar Inglés volt ez a kocsmá, a kikötő legsötétebb részén, állandóan megtömve részegekkel és csavargó lányokkal. Itt játszottam ezeknek a részegeknek a mulattatására, már kora délelőtt belékezdve és csak késő éjszaka hagyva fel klampirozásommal. Piszkos egy kocsmá volt ez a Bar Inglés, apró boxokkal és egy emelvényen, ahol a zongora állott. Enni kaptam itt és napi néhány pesót, a vendégek jóvoltából pedig cigarettát és italt. Napi nyolc órát játszottam itt két részletben, délelőtt tíztől kettőig és este hattól tízig. Karjaim már meggémbereedtek, úgyhogy éjszakánként már nem is tudtam aludni. Vizes rongyokkal borogattam karjaimat, melyek kétségbeejtően megpuffadtak és égtek a láztól. Naponként adták át itt díjaimat, magasatos leckéztetésektől kísérve, állandóan figyelmeztetve hiányaimra. Akár a kutyát, úgy hajtottak gazda és vendégek egyaránt, ha egy percre is abahagytam a hajszolt játékot, már hajtottak és kergettek, biztattak és szidalmaztak, hogy játsszak tovább. Részeg csónakosok, ócsmány rimáik társaságában töltötték meg a korcsmát, ittak és ettek, néha nekem is juttatva egy pohár pálinkát, egy doboz cigarettát, egy üveg sört, vagy egy tányér levest. Kiemelkedve a korcsmát betöltő füstből, játszottam hát, ahogy tudtam, a rossz zongorán a dobogón, dagadt karommal és riadtan, az ösztökélő és hajkurászó kiabálásban.

Nem sokáig bírtam ezt az irgalmatlan elfoglaltságot, Schilling óráslegény szerzett közben másikat, szerencsére még irgalmatlanabbat, mint ez a korcsmai zongorász. Ez is zenei állás volt, a Pékek Egyesületében, amely évfordulót készült ünnepelni éppen. Pékek leszármazottait voltam hívva itt kísérni zongorán, betanítani őket bizonyos dalok eléneklésére, táncokra és taglejtésekre, mindezekon felül pedig szolgáltatni a zenét hajnalig tartó mulatozásukhoz. Emeltes helyiségben volt a Pékek Egye-

sülette, itt gyülekeztek egy héten át a pékek leszármazottai, ifjak és lányok, tele művészi hévvel és ügyetlenül mozgatva lábaikat. Korcsma is volt ebben a helyiségben, göndörhaju gazda vezetése alatt és vállalkozásában, aki finanszírozta az elkövetkezendő ünnepélyt. Egy héten át kinlódtam a pékek leszármazottaival, míg végül is valahogy elfogadhatóvá sikerült tennem őket, már legalább is annyiban, hogy nem ballábukat emelték fel jobblábuik helyett és legalább elviselhetően kántáltak a kijelölt énekeket. Egy héten át kinlódtam, mégis, hogy díjaim kifizetésére került volna a sor, a göndörfürtű gazda megtagadta kiutalni járulékaimat. Hiányokat rótt fel, hivatkozott vállalkozásának sikertelenségére és anélkül, hogy egy centet is kifizetett volna, még csaposlegényével ki is dobott. Utolsó ruhámban, fáradtan és éhesen, pénz nélkül és félrevezetve, úgy állottam a lépcsők aljában, mint aki némileg megszolgált a sorsát, mint akinek alig van joga a szemrehányásra, mint akinek gonoszszággal fizettek, miután hosszú időn át ő is mindenért, amit kapott, csak félrevezetéssel és gonoszszággal fizetett.

Szegény fiatalemberek társaságába kerültem ezután, szegény fiatal emberek és művészek társaságába, akik emberségesen hónom alá nyultak és maguk képességei szerint kíségettek számalomraméltó állapotomból. Éppen a veszendőség utját jártam már ebben az időben, a tengerpart bódéiban pucolva élelemért burgonyát és halat, éppen csak kegyelemből húzódva meg éjszakára egy-egy régi ismerősnél, rongyosan és lukas cipőben, piszkosan és borotvátlanul. Ezek a kifőzések, fából összetakolt bódék a tengerpart hosszúságában nyultak el a kikötő végiben, nem messze a vásárcsarnoktól, ahol rongyos népség gyülekezett, egymást taszigálva és ajánlkozva munkára maradék élelemért. Itt dolgoztam én is ebben az időben, egy kövér szakácsnő felügyelete alatt, guggolva a köszöbön, ahogy burgonyát és halat pucoltam fanyelű kis késsel, hogy utána valami életemhez juthassak. Egy bizonyos Cortéz nevezetű mészáros járt ide enni, ebbe a fabódéba a többi fabódé között, aki beszédbe elegyedett velem, kiintetve érdeklődésével és rokonszenvével. Halpucolás után különböző vevők csomagjainak elszállításával bizott meg ez a Cortéz nevezetű mészáros, később, hogy előadtam neki sorsomat és hogy beavattam életem különböző fordulataiba, társaságába is bevezetett. Fiatal írók, festők, zeneszerek tették ezt a társaságot, hozzám hasonló rongyos és elcsuszott fiatal emberek, telve nyugateurópai eszmékkel és humanista ideálokkal.

Ezek közé jutottam hát, magam is érdeklődő és kísérletező eféle mesterkedésekben. Szó se róla, hogy a chilei fiatal irodalmárok társaságába be nem illetem volna, hisz azok is ágrólszakadtak voltak valamennyien. Fiatal bohémek voltak, az idősödő Cortéz mészáros és egy bizonyos Droget nevezetű zeneműkereskedő gyámkodása alatt, akik a kis társaságot a maguk módján jóindulatulag segítézték. Cortéz ennivalót juttatott a társaság állandó tagjainak, Droget pedig megtúrta, hogy zeneműkereskedésében gyülekezzenek. Itt gyülekeztünk hát, a Milánói Scálához címzett zeneműkereskedésben, közvetlenül egy gyümölcsraktár szomszédságában, amelynek tulajdonosa, bizonyos Rogier nevezetű francia fiatalember szintén kis csoportunkhoz tartozónak tudta magát és állandóan segítézte a szűkölködő művészeket édességekkel és gyümölcsevel.

A Milánói Scálához címzett zeneműkereskedés hatalmas, sötét helyi-

ség volt, a falak mellett mennyezetig futó állványokkal, egy villanyzongorával és körbefutó pultokkal az állványok előtt. A zeneműkereskedés voltaképpen tulajdonosa egy olasz fűszerkereskedő volt, Droget ebben a zeneti vállalkozásban csak, mint társ, csak mint művészeti vezető és tanácsadó szerepelt. Droget szívesen megtúrt bennünket a kereskedésben, de este, ha jött kis apró lábain, virszinia szívarral szájában a fűszeres, pucolnunk kellett mindannyiunknak. Mentünk is egymásután, ha messzire nem is, de legalább a közeli sarokig, ahonnan figyelve lestük a fűszeres távozását, hogy utána újból visszatérjünk a zeneműkereskedésbe. Távolról sem éreztük hontalanságunkat, még szegénységünket is alig, egyszerűen fel sem ért hozzánk az olasz fűszeres semmibevevő pillantása, lekicsinyítő szájpittyesztése és utálkozó vállrángatása. Hívatottságot éreztünk magunkban, nem kevesebbet és jelentéktelenebbet, mint hogy írásainkkal, festményeinkkel és zeneműveinkkel megváltjuk a kitűnő chileiket, sőt mi több, az összes latin-amerikaiakat, sőt az egész világot.

Életem egyik legderűsebb, legfelelőtlenebb és leggondtalanabb korszakát éltem ezekben a hetekben, itt Valparaisóban, e szegény ifjak baráti társaságában, hegyek, erdők, vizek, kijátszott szállásadónők, csempeházak, hegyoldalba szorult rablók, vándorló színészek és aggdó menyasszonyok között. Szegénységem távolról sem tűnt fel baráti társaságomban, kalandos voltom sem, nyugtalanságom sem különösebbképpen, hisz akikkel társaságában éltem, éppen olyan szegények, nyugtalanok és kalandosak voltak, mint voltam én magam. Droget, a zeneműkereskedő sötét üzletével, növényevő fanatizmusával éppen olyan gyanutkeltő csodabogárnak számított elfogulatlan és az élet sodrából kikerült szemlélő előtt, mint számítottam én, állandó, kényyszeredett csalafintaságaimmal, vagy számított a gyümölcskereskedő Rogier, a versíró Julie Walton, a festő Brumário, a rajzoló Toro, a propagandista Smirnov, a kóbor színészné Maria Lefebre, vagy Agrella, az anarkista, csavargó költő. E nyugtalan csoport életét távolról sem merev és hajlíthatatlan szabályok irányították, e csoport úgy egészében, mint tagjainak egyéni és egymástól független életében egy ősi szabad törvény büvöletében és tisztelőtében élt, ha urbánus keretek között is általánosságban, de mégis a rend megvetésében és a szabványos keretek semmibebevételében.

Nem kívánok ismétlésekbe esni, hisz e korszak kereteit egy nemrégiben közzéadott dolgozatomban már felvázoltam, „Agrella emléke“ című közleményemben, ha ugyan valaki tudomást szerzett próbálkozásomról. Ma sem mondhatnék e széles sodrásu, az élet lényegét olyannyira sejtető korszakról egyebet, mint amit mondtam és ahogy mondtam e szerény dolgozatomban. Ma is csak dicsérni tudom e kort, dédelgetni és rá kedvesen emlékezni, mint ami legalább annyira közelvezetett a fontoskodás megvetéséhez, mint ahogy távolított a pedantériától és a nehézkességtől. Még ma is érzem számban a fügék ízét, amit nehezebb napokban barátaim társaságában táplálékul magamhoz vettem, még ma is hallom gondterhes szállásadók aggodalmas figyelmeztetéseit és érdeklődését, hogy mikor fizetem meg a hosszú idő óta kilátásba helyezett lakbért. Még ma is hallom a szél süvítését, ami ezekben a télutói hónapokban a kikötő raktáraiig csapkodta a sós vizet, még ma is hallom Agrella vidám és hányiveti hangját, ahogy egy kis kifőzésben mesél, mesél. Még ma is látom magam, Brumá-

rióval, aki süket volt és végtelenül hasonlított Beethovenhez, amint a kis fabódéban, amely lakásul szolgált a hegytetőn, rajzok, szénvázlatok és karcok között ülünk, míg serceg a zsirra vetett olcsó hus. Még ma is látom Julie Waltont, amint kis fiával, törvénytelen kisfiával sétál az uccán, megvető pillantásokatól kísérve, földigérő malaclapó köpenyébe burkolózva a szélben. Még ma is látom Torót, a mexicói rajzoló, kancsi szemével, a pletykálkodók szájaskodása szerint herélten, babonás szülők áldozataként, szomorúan és hallgatagon. Még ma is látom Droget és Rogiert, koták, banánfűrtök és ananászhalmozatok között, fekete nyakkendővel és vörös orral, mint ahogy vérbeli művészhez illik. Még ma is hallok Maria Lefebre vándorló komédiásnő hangját, a Kaméliás Hölgly vezetőszeropét recitálva, vagy piszkolva hitvány direktorokat. Ugy, ahogy élt ez a kis társaság, úgy emlékezem rá, az időre pedig, melyet keretében töltöttem, mint a lágy és gyengéd ifjuság korszakára, akár egy regényes sziget idillikus hajlatára, ahol megpihentem fárasztó és próbáratevő kalandozásaim során.

Mert akármilyen rettenetes is volt a valóság, az elkallódás és a zülles veszélye, amelyben éltem és amely forgatott keserű és fogatlan szájam, mindig volt egy erő, amely hullámok fölött tartott, még a legreménytelenebb napokban is. Minél jobban megaláztattam, annál konokabbá váltam, minél jobban nyomorogtam, annál inkább nőtt és erősödött, hatalmasodott és terebélyesedett bennem az elhatározás, a tisztaságra való készség és a vágyakozás a feddhetetlenség irányában. Egyébként is, akármilyen reménytelen helyzetben voltam, ha halat is pucoltam rongyosan szeszélyes szakácsnők felügyelete alatt kis fabódékban a tengerparton, ha részegeknek szolgáltam is korcsmákban, ha ki is dobott a gazda méltatlanul megvonva díjaimat, ha szökdösni is kellett aggodalmas szállásadók elől, ha rongyos volt is ruhám és cipőm, sohasem vettem ezt az állapotot megváltozhatatlannak, kalandnak vettem, amelyből, tudtam, mindig van egy kiút. Nem voltam a béresek e világában elrendeltetlen változatlan sorsra ítél cselédek helyzetében sohasem, akik fölött úgy lóg, úgy lebeg a vigasztalan élet minden reménytelensége, hogy az már annak is felelősség és fájdalom, aki csak látja, ha van még benne lelkiismeret. Ha nyakig voltam is a sárban, mindig tudtam, hogy egy nap ismét felkaphat szeszélyes vállaira a sors, egy jó ruha kell csak hozzá, egy érdeklődő barát, egy alkalom és helyzet, — egyszóval, hogy a megaláztatásából és nyomorúságból kinn legyek. Némileg játszottam is ezzel a kalandossággal, igaz, hogy bátran és vakmerően, mind mélyebbre és mélyebbre sodródva, mint ahogy fájós sebét kapargatja az ember, hogy utána a nyugalom pillanataiban kevésbé érezze a fájdalmakat.

Élt ebben a városban egy szegény szabó, kövér feleségével és lányai-val, kis fiacskójával, akihez annakidején még Dezsőffi társaságában jutottam el, honfitársi alapon. A csendőröknél dolgozott ez a szabó, meglehetősen eredménytelenül és azt hiszem ügyetlenül. Alacsony emberke volt ez a szabó, sokat beszélt és híradások szerint minden fajta szenvedélynek hódolt, ami csak elképzelhető ezen a világon. Pénzének csak hulladékait vitte haza, családjával alig törődött és együgyű érdektelenséggel tűrte felesége szidalmait és veréseit. Biztos, hogy nagyon szegények voltak és

tele voltak nyomorúsággal. Egyik lánya már férjnéi volt valami hajózási tisztviselőnél egy szállítási vállalatnál, másik lánya gyárba járt, a kislány pedig iskolába. Erőszakos, de jólelkű felesége otthon pepecselt, éppen csak a nyomorúság szintjén tartva a lakást. Fenn laktak egyik domboldalon, közvetlenül egy vízmosásos szakadék szomszédságában, a szemétdö-
dő és a vám közelében.

Ennek a szegény szabónak a családjához vettem be magam néhány hétre ingyenélőnek. Nem laktam náluk, sőt mi több, tudták is jól hitvány és kényszeredett csalafintaságaimat szállásadókkal, még nagyokat is bevettek csintevéseimen. Ebédre és vacsorára jelentem meg csak náluk, arcátlanul és szégyentelenül, konokan és szinte már közéjük tartozva honfitársi joggal, nem zavartatva magam áldatlan veszekedésüktől és siránkozásuktól. Volt nap, hogy nem került semmi ennivaló az asztalra, mert a szabó még nem érkezett meg fizetésével. Ilyenkor a lánnyal és a kövér asszonnyal és magam is szidtam a szabót, aki most már nem csupán családjának rabságában, de hogy én is ott voltam, az én felügyeletem alatt is élt. Sokszor, megbízatás alapján még a csendőrségi szabóműhelybe is elmentem, különösen fizetés napján, hogy hiánytalanul hazahozza a pénzt. Megtörtént, hogy szó nélkül, ellenállás nélkül követett, alázatosan és nyakát a járomba hajtva, de volt úgy is, hogy csökönyösen ellentállt.

„Ha van esze magának“, — mondotta ilyenkor a csendőrségi szabó, — „ahelyett, hogy arra kényszerítene, hogy menjek haza a pénzzel, utamra hagy, vagy ráadásul még el is kísér egy korcsmába vagy dona Terésához. Maga tudja ki ez a dona Terésa és kik az ő lányai. Nos hát, engem ott úgy várnak minden fizetés napján, mint amnyi aranyat“ — mondotta a csendőrségi szabó és megállt az ucca közepén, konokan és rimázkodva, hogy megnyerjen vállalkozásának.

Volt alkalom, hogy mégis sikerült hazacipelnem néhány engedélyezett pohár pálinka, néhány pohár sör vagy bor árán, de volt úgy is, bizony, hogy konokan leütötte fejét és az istennek sem akart követni. „No, legyen esze“, — mondotta, — „és jöjjön velem dona Terésához, meghívom magammal, legyen az én vendégem. Nem költök el többet, mint öt pesot, ennyi rám fér, nézzen a lelkébe és döntse el maga. Ha nem jön velem, bizisten szétszórom még itt a pénzt, mindnyájan rosszabbul járnak, maga is, meg a feleségem is. Ha van esze és ha tovább akar kosztot kapni, akkor jön velem.“ — mondotta a csendőrségi szabó fenyegetően. — „No, jöjjön“, — mondotta egy percre rá, majd félig elszivott szivarjára gyújtott és jóindulatúan vállamra tette kezét. „Mit akadákoskodik.“ — mondotta még, — „én ugyanis tudom, hogy kiféle ember maga, engem nem vezet félre ígérgetéseivel, tudom jól, hogy ebben az életben sohasem fogja nekünk megfizetni tartozásait. Hát akkor legalább ne adja nekem a becsületeset meg a kérlelhetetlent.“

Elmentünk hát dona Terésához, hogy a csendőrségi szabó kívánsága annak rendje és módja szerint teljesedjék. A szabót mintha kicserélték volna, elemében érezte magát, körüljárta a szalont és nyekergette a villanyzongorát. Be kell vallani, sovány társaság gyülekezett dona Terésa szalonjában, hiába volt szombat és hiába díszítették a tánchelyiséget színes girlandokkal, nyomott volt a hangulat, akár egy temetési házban. A szabó néhány pesot csörgetve kezében járkált fel és alá a kis ke-

rek asztalok között és szoba állt a lányokkal mély gondokba merülve. Két ujjával morzsolgatta vastag pittyét a szabó, fontolgtatva az eshetőségeket, különös töprengésbe elmerülve, közelről éppen úgy, mint távolból mustrálgatva a lányokat. Be kell vallani, nem volt nagy sikere. A lányok ismerhették már a szabót, mert csak nevettek rajta, szemébe éppen úgy, mint háta mögött. Egyik sem akart kötélnek állani, pedig egymásután valamennyit megkörnyékezte a szabó, kezében a zörgő tallérokkal, mind konokabban és mind szomorúbban. De a lányok csak nevettek rajta és egymásután háritották el maguktól ajánlatait. „Nem megyünk veled Artur bácsi.“ — mondták a lányok a szabónak, mert Arturnak hívták és a nevét is tudták a lányok, — „Nem megyünk veled, mert te ezért a pár pesóért olyan dolgokat követelsz, ami nekünk is többbe kerül.“ — mondták és nevettek a szabón.

Egyideig még járkált a teremben fel és alá a szabó, fogdosgatva a lányokat és csörgetve kezében a pénzt mind fáradtabban és kedvetlenebbül, mind reményvesztettebben, míg végre felhagyott a járkálással. Bedobott a villanyzongorába egy pénzdarabot és leült mellém a kis pléhasztalhoz a girlandok alá. „Ma nem volt szerencsém,“ — mondotta bölcsen és a restelkedés legkisebb jele nélkül, — „de azért ne gondolja, hogy mindig így szokott történni a dolog. Van eset rá, hogy csak úgy török utánam magukat a lányok, ha belépek a szalomba, már szaladnak felém és egyik is huz, másik is huz, hogy csak velem szórakozhasson. Van néha úgy, hogy mindenki az én asztalomhoz ül és még az ölembe is ülnek ketten, hárman, alig hogy le tudom magamról fejteni őket. Nem tudom mi ütött ma beléjük. Talán keveset ígértem ma nekik, no jó, bizony nagyon lehetséges, hogy ez volt az oka. Legközelebb összegyűjtök még öt pesot és megint eljövünk ide, meglátja, úgy fogadnak bennünket, mint annyi aranyat. Egészen biztos, ha lesz még külön öt pesom, egészen másképpen alakul majd a helyzet.“ — mondotta és rövid kis karját kinyújtva mereven maga elé az asztalon és ideges kopogással kísérte a villanyzongora dühödő recsegését.

Ó S Z E R - I R O D A L O M

Irta: NAGY ISTVÁN

— „500 csók három lei, csak három lei, kérem. Az igazi férfit ötért adom, öt koszos lejért, kérem. A tiündéri hercegkisasszonyt kettőért is elszórom, kérem, mert hiányzik a hátulja...“ — kiabálják kint a Vágóhid-téren, minden hétfőn és szerdán délelőtt. Télen, reggel nyolctól délután háromig, nyáron, már reggel hattól. Törvényes keretek közt. A kiárusító nő annak rendje és módja szerint lefizette a két lei helypénzt a városi vámszedők börténkájába, akik ugyanezekből a táskákból lyukasított jegyeket adnak nyugta fejében. Szégyenkezni sem muszáj, bár a kiárusító nő, még csak egy spanyolfal mögé sem viszi a vevőt, mert a sok le-fel nyüzsgő ember, jóformán oda sem figyel. Megszokták ezt a mindennapi látványt és a trágár kiáltozásokat. Csak a közelben alkudozók vetnek fel hangosan, ha olykor akad egy-egy mókásabb munkáslegény, aki áttöri a bámészködők sokaságát és hetykén odaszól az 500 csókkal kereskedő asszonynak,